

als een toevalligheid, maar het is alleszins mogelijk dat vóór die datum al contact met von Wühlisch was opgenomen bijvoorbeeld door officieren uit de staf van de *Oberbefehlshaber West* waarmee de staf van Christiansen in druk verkeer stond; mogelijk is voorts dat von Wühlisch behalve de *Ortskommandant* van Apeldoorn ook andere Duitse commandanten heeft gepolst of zij bereid waren, zich aan een nieuw regime ter beschikking te stellen. Veel kan dit alles niet om het lijf hebben gehad en in elk geval is van voorbereidingen zoals die in Parijs door von Stülpnagel en zijn staf getroffen zijn, niets gebleken. Dat wil niet zeggen dat er niet hier en daar in de *Wehrmacht* in Nederland, ja binnen het *Reichskommissariat*, personen waren voor wie het een grote teleurstelling betekende dat de aanslag op Hitler was mislukt en de staatsgreep zo spoedig was bedwongen. Toen Calmeyer, de ambtenaar van *Generalkommissar* Wimmer, die van begin '41 af ca. drieduizend Joden tot z.g. half-Joden of zelfs tot 'Ariërs' had omgetoverd, in de middag van 20 juli bij geruchte vernam dat Hitler om het leven was gebracht, riep hij tegen een andere Duitser, wiens anti-nationaal-socialistische gezindheid hem bekend was, Ing. Ralf Troje, uit: '*Mensch, Troje, das Schwein ist tot!*'¹

Geheel anders, gelijk te verwachten viel, was de reactie van *Reichskommissar* Seyss-Inquart en *Wehrmachtbefehlshaber* Christiansen, die beiden overtuigd nationaal-socialist waren. Nog in de nacht van 20 op 21 juli deden zij Hitler het volgende (naar wij vermoeden: door Seyss-Inquart geformuleerde) telegram toekomen:

*'Mein Führer! – Alle Angehörigen der Partei, der Wehrmacht und des Staates und alle deutschen Volksgenossen in den Niederlanden danken aus tiefstem Herzen der Vorsehung, dass sie Sie, mein Führer, und mit Ihnen den Garanten des deutschen Sieges, bewahrt hat. Wir alle stehen bereit, jeden Ihrer Befehle in unerschütterlicher Treue und letzter Hingabe zu erfüllen. Heil Deutschland und unserem Führer!'*²

'*Den Garanten des deutschen Sieges*' – wij moeten wel aannemen dat Seyss-Inquart en Christiansen (de eerste overigens niet zonder innerlijke twijfel) mééenden wat zij op 21 juli '44 aan het *Führerhauptquartier* seinden. Van de werkelijke krachtsverhoudingen tussen Duitsland en zijn tegenstanders waren zij niet op de hoogte, zij wisten niet veel meer dan zij in de Duitse pers konden lezen en op de Duitse radio horen. Stellig hadden zij een overdreven voorstelling van de uitwerking der *V-1*'s en zij kunnen

¹ A. J. van der Leeuw: Verslag van gesprek met R. Troje, 24 mei 1975. ² *Deutsche Zeitung in den Niederlanden*, 21 juli 1944.